ETWAS ÜBER DIE PEŠITA ZU DEN PROVERBIEN.

OBSCHON A. F. Baumgartner (*Étude critique sur l'état du texte du livre des Proverbes*, Leipzig, 1890), besonders aber Pinkuss (Stade's *Zeitschrift für alttest. Wissenschaft*, 1894, S. 65 ff.), die syrische Übersetzung der Proverbien eingehend behandelt haben, bedürfen immerhin noch manche Punkte einer Aufhellung. Folgende Bemerkungen wollen als Beitrag zur Reconstruirung des vom Syrer benutzten hebräischen Textes genommen werden, wobei natürlich jedesmal auf die Abhängigkeit dieser Übersetzung von der LXX Rücksicht genommen wird.

---

1. i. 12, נבלעם כשאול חיים. P. hat נבלעיוהי איך שיול לחיא (so LXX, *καταπίωμεν αὐτὸν ὥστε ᾅδης ζῶντα*). Wol gelesen: נבלעה̣ כשאול [ל]חיים.

2. Ib. 19. בצע בצע, P. דעבדין עולא. Man braucht nicht etwa an: פשע[י] פשע zu denken, da P. *συντελούντων τὰ ἄνομα* (LXX) wiedergeben. Vgl. auch LXX Jer. vi. 13 בוצע בצע, *συνετελέσαντο ἄνομα*, P. נכלין נכלא, auch Prov. xxviii. 16 בצע, LXX *ἀδικία*, P. נכלא (dagegen ib. xv. 27 בוצע בצע, P. דמקבל שוחדא, nach LXX *δωρολήπτης*).

3. Ib. 24, נטיתי ידי, P. וארימת קלי (LXX *ἐξέτεινον λόγους*), vielleicht נתתי für נטיתי (vgl. ii. 3 תתן קולך, P. תרים קלך).

4. Ib. 26, 27, כשאוה פחדכם. P. hat ואבדנא מן שליא, wol gelesen פתאום אבדכם, auch LXX *ἄφνω*. Lagarde's (*Anmerkungen zur griech. Übersetzung der Prov.*, 1863, S. 9) כשעה scheint mir nicht annehmbar.

5. Ib. 28, ולא אענה, P. ולא אענא אנון, wol אענם gehabt.

6. iii. 34. יליץ, P. נסחופ, vielleicht יריץ (von רצץ wie Jud. ix. 53).

7. iv. 15, פרעהו, P. ובאתרא דשרין, vielleicht רבצהו resp. רבצמו, vgl. xxiv. 15 רבצו, P. בית משריה (רפעהו . . . רבצהו, LXX ἐν ᾧ ἂν τόπῳ στρατοπεδεύσωσι, Jäger bei Lagarde, l. c., S. 18, מרעהו resp. מרעמו).

8. v. 18, . . . ושמח מאשת נעוריך. P. hat . . . וחדי עם אנתת, LXX μετὰ γυναικός, also ע]ם] אשת (zahlreiche Beispiele dieser Art s. *Markus-Studien*, S. 29, u. Anm. 1).

9. vi. 3 b, ורהב רעיך, P. חברך דערבת עלוהי, aus רהב, wol ערב zu ergänzen.

10. Ib. 26, בעד אשה, P. . . . דאנתתא . . . דומיה, LXX τιμὴ γὰρ πόρνης. Vielleicht aus בעד durch Umstellung עֶרֶב geworden, das LXX häufig durch τιμή wiedergeben, vgl. z. B. Lev. v. 15 u. sonst.

11. Ib. 30, לא יבוזו, P. לא למתדמרו, LXX οὐ θαυμαστόν, vielleicht יחזו (bei LXX allerdings nur חזיון θαῦμα, Job xx. 8).

12. vii. 12, פעם בחוץ, P. בזבן לבר פהיא (LXX χρόνον γάρ τινα ἔξω ῥέμβεται); vielleicht durch Vermittlung von סררת (ver. 11) und רחבת (ver. 12) etwa ס[ב]בת zu ergänzen.

13. Ib. 16, חטבות, P. קרמתה, LXX ἔστρωκα; vielleicht עטפת.

14. viii. 22, ראשית דרכו, P. בריש בריתה. Vgl. hiezu Job xl. 19 ראשית דרכי אל, P. ריש כלהון בריתה דאלהא.

15. ix. 3, מרמי קרת, P. דנקרון על רמתא. Wol קֹרֵם gelesen.

16. x. 4, . . . ראש עשה כף, P. מסכנותא ממככא לגברא (LXX πενία ἄνδρα ταπεινοῖ), vielleicht aus ראש . . . אִשׁ ergänzt und כפ[ף] gelesen.

17. Ib. 13, בשפתי נבון תמצא חכמה, P. מן דמן ספותה מפק חכמתא (LXX ὃς ἐκ χειλέων προφέρει σοφίαν): מבין שפתין מֹצִא חכמה (s. auch Pinkuss, l. c., S. 164).

18. xi. 10, תעלץ, P. תעשני; vielleicht תערץ.

19. xii. 10, . . . ורחמי . . . אכזרי, P. אחידין רחמיהון; wol אסורי[ם] gelesen.

20. Ib. 12, יתן, P. נשוח, so auch Peš. ad Ezech. xxxi. 10, 14.

21. Ib. 14, . . . מפרי פי איש ישבע טוב. P. hat גברא טבא מן . . . פארי פומה נסבע; das würde einem Texte מפרי פו ישבע איש

. . . טוב entsprechen, wie ich in meinen *Proverbia-Studien*, S. 33, Anm. *n*, vorgeschlagen habe (vgl. dagegen Pinkuss, l. c., S. 170).

22. Ib. 19, ארגיעה, P. מסרהבא, nach LXX ταχύς; vgl. Jer. xlix (xxix). 19 ארגיעה, LXX ταχύ, P. freilich בעגל.

23. Ib. 24, חרוצים, P. עשינא; wol עריצים (vgl. P. ad xiii. 3, 5 und sonst).

24. Ib. 26, יתר מרעהו, P. מלך מלכא טבא לרחמה, vielleicht יַעֲרֹם רעהו.

25. Ib. 27, לא יחרך. P. hat לא נסתקבל; vielleicht יקרה (vgl. P. ad 2 Sam. xviii. 9 u. s.).

26. xiii. 2, חמס, P. נאבדן, LXX ὀλοῦνται. In meinen *Proverbia-Studien* (S. 34, Anm. *n*) habe ich תמס vorgeschlagen, was ich jetzt im Namen von Capellus bei Pinkuss, l. c., S. 172 finde.

27. Ib. 11, מהבל, P. דמן עולא; es existirte wol neben מהבל eine La. מ[עו]ל, die ja auch neben ἐπισπουδαζομένη in LXX als μετὰ ἀνομίας erhalten ist.

28. Ib. על יד, P. בזדיקותא, LXX μετ' εὐσεβείας צֶדֶק (צדק־צד־יד).

29. xiv. 15, יבין לאשרו, P. פרש טב מן ביש; vielleicht לפרש resp. לפשר gelesen.

30. Ib. 17, ישנא, P. רמים; vielleicht יַעֲנֶה gelesen (LXX ὑποφέρει, also יִשָּׂא, Vogel bei Lagarde, l. c., S. 47). Es wäre zu gewagt an יִשְׂנָא zu denken, das arab. سناء, syr. שנא, sublimitas, majestas, entsprechen würde.

31. Ib. 35, ועברתו תהיה מביש, P. רוגזא דין אפ לחכימא מובד; geht wol auf folgenden Text zurück, . . . ועברת תדחה מבין.

32. xv. 7, יזרו, P. ממללין; vielleicht יורו gelesen.

33. Ib. 14, ירעה, P. ממלל; wol gleichfalls ירה.

34. Ib. 15, משתה, P. שלין, LXX ἡσυχάζουσιν, wol משתק, vgl. Prov. xxvi. 20 ישתק, LXX ἡσυχάζει, P. שליא.

35. Ib. 16, מהומה, P. דעולא (LXX μετ' ἀσεβείας, Lagarde a. l.), vielleicht מרמה (vgl. meine *Proverbia-Studien*, S. 21, Anm. *d*).

36. Ib. 21, . . . אולת שמחה לחסר לב, P. גברא דסכל חסיר לבא הו, vielleicht gelesen אֱוִל שְׂמֹה חסר לב (vgl. Prov. xxi. 24).

37. xvi. 11, אבני כיס, P. מתקלא דקושטא (LXX στάθμια δίκαια), wol אבני כן.

38. Ib. 26, כי אכף עליו פיהו, P. ומן פומא . . . אבדנא; vielleicht אסף gelesen, vgl. Ezech. xxxiv. 29 אספי, LXX ἀπολλύμενοι (LXX hier: ἐκβιάζεται τὴν ἀπώλειαν, nach Hitzig und Lagarde, l. c., S. 54, פידו für פיהו gelesen).

39. Ib. 33, בחיק יוטל את הגרל, P. בעובה דענתא נפלא פצתה; vielleicht בחיק הות יפל הגרל (vgl. Prov. xvii. 4, לשון הות, P. דענתא).

40. xvii. 7, שפת יתר, P. מהימנתא, LXX χείλη πιστά; vielleicht שפת יֹשֶׁר.

41. Ib. 16, ... לקנות חכמה ולב אין, P. דלית לה לבא למקנא חכמתא; vielleicht gelesen ולקנות . . . לב אין (vgl. *Proverbia-Studien*, S. 29, Anm. *k*).

42. Ib. 26, עלי ישר, P. דאמרין תריצתא; vielleicht [בּ]עָלֵי ישר.

43. xviii. 2, בהתגלות לבו, P. מטול דרנא לבה בשטיתא; vielleicht wäre zu combiniren בּ[א]ולת הגת לב (הגה = רנא z. B. xv. 28, Jos. i. 8. u. sonst).

44. Ib. 6, ופיו למהלמות, P. ופומה . . . לה למותא; wol ופיו לה לָמָוֶת (LXX).

45. Ib. 15, תבקש, P. ציתא, also תקשב.

46. xix. 7, 8, מרדף אמרים לא המה, P. אינא דטרכן במלוהי לא שריר, LXX ὃς δὲ ἐρεθίζει λόγους οὐ σωθήσεται. Geht vielleicht auf מרה zurück (vgl. LXX Deut. xxi. 20) und לא [י]חסה (vgl. LXX, Jer. xiv. 32).

47. Ib. 29, ללצים שפטים, P. כאבא לאילין דמעשנין דינא; vielleicht ללצֵי מ[שפט] שפטים gelesen.

48. xxi. 13, יקרא ולא יֵעָנה, P. נקרא לאלהא; vielleicht aus אֵל . . . לא zu ergänzen.

49. Ib. 28, לנצח, P. תריצאית; wol לנכח gelesen (gegen Wildeboer, *Sprüche*, S. 63; *Markus-Studien*, S. 8 und Anm. 2).

50. xxii. 10, ... גרש . . . ויצא, P. אובד . . . ואפק; wol הורש (vgl. z. B. Num. xxi. 32 ויירש, P. ואובד, auch Prov. xxiii. 21) und הוצא.

51. Ib. 11, אהב . . . רעהו מלך, P. רחם לאלהא . . . דרחמוהי דמלכא;

wol רע מלך und אהב ה׳ (so LXX *ἀγαπᾷ κύριος*); vielleicht in הו (von רעהו), Spuren des Gottesnamens.

52. Ib. 16, ... להרבות לו, P. מסגא בישתא; wol ... לָ[צ]וֹנ (נ *von folgendem* נתן).

53. xxiii. 4, אל תיגע, P. לא תתקרב; wol תינש gelesen.

54. Ib. 9, לשכל מליך, P. להין למליך; vielleicht לכל gelesen.

55. Ib. 28, באדם, P. ובנינשא סגיאא; wol [ר]ב אדם.

56. Ib. 29, למי שיח, P. ולמן בישתא; vielleicht שׂד gelesen (vgl. P. ad xxiv. 2).

57. xxiv. 28, עד חנם, P. וסהדא דגלא (LXX *ψευδὴς μάρτυς*); vielleicht עד חמס (vgl. D. H. Müller in *Wiener Zeitschrift für Kunde des Morgenl.* XIV, Heft 1, S. 151, Anm.). P. übersetzt mehrfach חנם durch בעתא, z. B. I. ii. LXX *ἀδίκως*, sonst חמס = עתא, vgl. z. B. iv. 17).

58. xxv. 10, תשוב, P. סגיאא; vielleicht תרב gelesen.

59. xxvi. 9, ומשל, P. ושטיותא; vielleicht ומשגה (aus Verkürzung ומש׳; LXX *δουλεία*, vielleicht משרה).

60. Ib. 24, מרמה, P. כמאנא; zu beachten ist, dass LXX, Prov. xxvi. 19, רמה, *οἱ ἐνεδρεύοντες*, haben.

61. xxvii. 11, ואשיבה חרפי דבר, P. ובטל מני חסדנא דמחסדני; vielleicht gelesen והשב דבת חרפי.

62. Ib. 24, ואם נזר לדור ודור, P. ואפלא משלם דרא לדרא; nach LXX *οὐδὲ παραδίδωσιν ἐκ γενεᾶς*; vielleicht ואֵנ מ[סר] לדור ... (durch Umstellung des נ von נזר und des ם von ואם).

63. Ib. 26, ומחיר ... עתודים, P. וגדיא למאכולתך: wol ומחי[תך] gelesen.

64. xxviii. 3, ואין לחם, P. ולית בה יותרן; nach LXX *ἀνωφελής*. לחם scheint unübersetzt geblieben zu sein. Aquila gibt און mehrfach durch *ἀνωφ* wieder (vgl. Jer. iv. 14, Prov. xxii. 8).

65. Ib. 20, ואץ בעשרו, P. ובישא בעולה; also ולֵץ ברשעו (LXX *ὁ δὲ κακός*).

66. Ib. 23 bleibt אחרי unübersetzt, wol nach LXX. Syr. hat aber übersehen, dass LXX *ὁδούς* haben, wol ארח für אחרי gelesen.

67. xxix. 1, איש תוכחות, P. גברא דלא מקבל מכסנותא; vielleicht Paraphrase; möglicherweise aber aus איש etwa אִי zu ergänzen, also איש אי תוכחות.

68. Ib. 2, ישמח, P. סנא; vielleicht יצמח?

69. Ib. 11, באחור, P. ברְעינה; vielleicht ברוחו?

70. Ib. 16, יראו, P. נחדון, wol נחזון zu lesen; vielleicht aber ירנו.

71. Ib. 18, באין חזון, P. בסוגאא דעולא; vielleicht ... באָון חזק.

72. Ib. 25, חרדת, P. עולה, nach LXX *ἀσέβεια*; vielleicht מרדת (vgl. z. B. LXX ad Ezech. xx. 38).

H. P. Chajes.

Wien, *Juni* 1900.